

Кожен з вищезазначених законодавчих актів, що вийшли у, так званий, *Corsus juris civilis* мав не лише особливі джерела, але й своє особливе призначення: популярний виклад засад та основних положень приватного права — Інституції, зібрання вищих досягнень римської правової думки — Дигести, збірка кодифікованих законодавчих актів «повсякденного вжитку, прикладного характеру» — Кодекс [10].

Література

1. Моммзен Теодор. История Рима. Т. 1. — С.Пб.: Наука; Ювента, 1997.
2. Харитонов С. О. История частного права Европы: Східна традиція. — О.: Юрид. л-ра, 2000. — С. 53–56.
3. Моммзен Т. История римских императоров: (По конспектам Себастьяна и Пауля Хепзелей 1882–1886). — С.Пб.: Ювента, 2002.
4. Успенский Ф. И. История Византийской империи / Сост. Т. В. Мальчикова. — М.: Мысль, 1996. — С. 349.
5. Пухап И., Полепак-Акимовская М. Римское право: (Базовый учебник): Пер. с македонского / Под ред. В. А. Томашова. — М.: Зерцало, 1999. — С. 61.
6. Перетерский И. С. Дигесты Юстиниана: Очерки по истории составления и общая характеристика. — М.: Гос. издат. юрид. лит., 1956. — С. 35–36.
7. Дождев Д. В. Римское частное право: Учеб. для вузов / Под ред. В. С. Пересянца. — М., 1996. — С. 35–36.
8. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. — М., 1960. — С. 30.
9. Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения): Пер. с чешск. — М.: Юрид. лит., 1989. — С. 140, 347.
10. Харитонов С. О. Вказ. праця. — С. 78.

УДК 322.24(477).1922”

Г. В. Лаврик,

канд. іст. наук, докторант кафедри історії України ПДПУ.

ВІДОКРЕМЛЕННЯ ШКОЛИ ВІД ЦЕРКВИ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ КОДЕКСУ ЗАКОНІВ ПРО НАРОДНУ ОСВІТУ УСРР 1922 р.

Із втіленням у життя декларованих статтями 11, 23, і 53 Конституції України положень, де йдеться про те, що держава сприяє консолідації та розвитку історичної свідомості, релігійній самобутності народу, забезпечує вільний і всебічний розвиток освіти, тісно пов'язане вирішення питання про форму, в якій має проводитися ознайомлення з культурно-релігійною спадщиною через систему навчальних закладів.

Пошук умов, що сприяли б, з одного боку, реалізації конституційного права на світський характер освіти в державній школі, а з другого боку, — формуванню суспільної моральності і духовності, потребує звернення до досвіду багатовікового практикування віри в заданих державою церкві рамках, у тому числі і протягом десятиріч її виживання в суто атеїстичному оточенні. Основна

мотивація тих, хто сьогодні прагне досліджувати радянський «варіант» проголошення та дотримання принципу відокремлення школи від церкви — збагнути його ідеологічне, політичне, юридичне значення [1].

По суті цим самим викликане і наше бажання розглянути позитиви і негативи процесу запровадження світської наукової освіти в контексті реалізації положень українського Кодексу законів про народну освіту 1922 р. Затверджений постановою ВУЦВК від 22 листопада 1922 р. цей документ діяв до початку 1930-х рр., після чого був замінений окремими законами і положеннями (статутами) [2].

Офіційно пропаговане радянською владою відокремлення школи від церкви в основних засадах Кодексу законів про народну освіту УСРР (§ 27) розглядалося з позицій створення в Україні умов для досягнення мети радянського виховання і освіти, а саме «розкріпачення трудящих мас від духовного рабства, розвитку їх самосвідомості, створення нового покоління людей комуністичного суспільства з психологією колективізму, з твердою волею, суспільно необхідною кваліфікацією і з матеріалістичним світоглядом, заснованим на ясному розумінні законів розвитку природи і суспільства» [3]. Релігійний світогляд тут аж ніяк не міг уживатися з «революційними» інтересами «знищення класового суспільства і створення нового», проведенням в життя «принципів комунізму й ідейно-організаційного впливу пролетаріату на напівпролетарські і непролетарські прошарки трудящих мас» тощо [4].

Більше того, Українська Соціалістична Радянська Республіка брала на себе зобов'язання забезпечити принцип соціального виховання й цілковитого знищення релігійного впливу на «покоління будівників нового комуністичного суспільства». «Виховання і освіта в УСРР повинні бути вільні від якого б то не було релігійного впливу» [5], — говорилося в § 28 основних засад Кодексу законів про народну освіту.

Свій розвиток він отримав у підготовлених для учасників наради завідуючих губернськими відділами народної освіти, що проходила 10 грудня 1922 р., тезах доповіді Д. Р. Менжинської «Чергові завдання Головоцвуху». Тут цілком конкретно і однозначно наголошувалося на необхідності «остаточного звільнення дитячих закладів від будь-якого релігійного впливу». «Розвиток шляхом читання бесід, проведення занять з природознавства матеріалістичного світогляду, вилучення ікон та інших предметів релігійного культу і містичного змісту, заборона участі в церковному хорі», як передбачалося керівництвом Головоцвуху, мали враховуватися при «постановці політичного виховання серед дітей і підлітків» [6].

Висловлювалася впевненість, що особи, які не досягли повноліття не можуть достатньо критично поставитися до церковних віровчень і врешті решт через це мають потрапити «повністю під вплив церковних догматів» з усіма впливаючими з цього наслідками, в значенні відповідного світогляду. Тож вихід було знайдено у «розширеному тлумаченні поняття школи», про що свідчив зміст § 29 основних засад Кодексу законів про народну освіту УСРР. «Викладання віровчень у навчально-виховних закладах — учням і в храмах молитов-

них і приватних домах — особам, які не досягли 18-річного віку, — зазначалося тут, — забороняється» [7].

Теоретики радянського кримінального права це положення відразу кваліфікували як «автентичне (тобто запропоноване самим законодавцем)» тлумачення ст. 121 Кримінального кодексу УСРР, затвердженого ВУЦВК 23 серпня 1922 р. Короткі, а значить не зовсім точні (за іншими даними) норми § 29 основних засад Кодексу про народну освіту УСРР 22 листопада 1922 р. надалі сприймалися як «загальне правило», згідно з яким «групове викладання віровчень малолітнім і неповнолітнім в УСРР <...> заборонялося, не тільки в навчально-виховних закладах, як в державних, так і в приватних, не тільки у храмах і молитовних будинках, але і в приватних приміщеннях» [8]. За підготовленою 24 березня 1924 р. інструкцією Наркомату освіти і Наркомату внутрішніх справ УСРР «Про порядок занять приватних осіб з дітьми» особи, які організували групи для навчання дітей релігії, притягувалися до кримінальної відповідальності [9].

Позитивно мали вирішуватися лише проблеми, пов'язані з навчанням батьками своїх дітей в релігійному дусі, як навчанням включеним до «загальної системи виховання», а також з релігійними проповідями, які, хоча й уміщували елементи навчання, все ж таки не могли вважатися «викладанням», оскільки входили до церковного ритуалу. Інший погляд на ці проблеми, як запевняв М. Зільберштейн, загрожував «складно здійснюваною формальною регламентацією стосунків між батьками і дітьми, <...> необхідністю заборони відвідування дітьми молитовних будівель, що не знаходило б собі опори в декреті про відокремлення церкви від держави» [10].

Дещо пізніше, 16 лютого 1926 р., Наркомат внутрішніх справ УСРР, здавалося, відступив від загального правила про заборону групового викладання віровчень «чужим» дітям. З огляду на клопотання ряду релігійних громад про видачу окремим їх членам дозволу на влаштування групової підготовки до конфірмації, а також з метою погодження такої практики в цьому питанні з РСФРР, він, підтверджуючи свої попередні пояснення, повідомляв, що групове навчання неповнолітніх релігії, а значить, і їх група підготовка до конфірмації забороняється. Однак при цьому визнавав те, що проведення зазначеної підготовки до конфірмації дозволяється католикам і лютеранам на позагрупових заняттях, тобто, коли цією підготовкою займаються з 2–3 неповнолітніми у приватному помешканні, нехай, навіть і за участю служників культу [11].

Зазвичай, ті особи, які перебували у матеріальній і службовій залежності від церковних та релігійних організацій витіснялися із навчально-виховних закладів як «ворожі елементи». З цією метою постановою Наркомату освіти УСРР «Про відміну бальної системи, припинення читання деяких курсів та визнання інших необов'язковими» у вищих навчальних закладах з 20 березня 1919 р. ліквідовувалися богослов'я і церковне право, оплата за читання лекцій по них не здійснювалася [12]. Постанова Народного Комісаріату освіти УСРР «Про вилучення із приміщень вищих шкіл Республіки символів релігійних культів

і про необов'язковість викладання предметів релігійного характеру» від 11 квітня 1919 р. зміцнювала позиції влади з цього питання [13].

Надалі держава діяла не менш однозначно. З тим, щоб тримати духовенство якомога далі від педагогічної діяльності Раднарком УСРР у ст. 3 постанови «Про надання роботи служителям релігійних культів» від 7 березня 1921 р. заборонив йому службу в установах Наркомату освіти УСРР [14]. Циркуляром Наркомату юстиції УСРР від 31 липня 1922 р. за № 141 усім губернським відділам юстиції пропонувалося пильно стежити за розглядом карних справ, які могли виникати з приводу служби священиків, рабинів та інших у відділах Наркомату освіти [15]. Тож § 30 основних засад Кодексу законів про народну освіту УСРР 1922 р. лише продемонстрував незмінність даної «лінії»: «Викладання як загальноосвітніх, так і спеціальних предметів в усіх навчально-виховних закладах особами, що перебувають в матеріальній або службовій залежності від організацій релігійного культу», ним заборонялося [16].

Боротьба за «виключно цивільну наукову освіту з цілковитим ігноруванням будь-якого релігійного впливу на виховання й освіту дітей і підлітків» в Україні не тільки не супроводжувалася рішучим протестом проти індивідуального навчання їх релігії під час занять, які б не нагадували собою шкільного викладання, але й не могла служити запорукою того, що виховання підростаючого покоління у релігійному дусі тут не здійснюватиметься батьками. (Не далі як 21 березня 1924 р. Наркомат внутрішніх справ УСРР змушений був надавати офіційне роз'яснення про належне громадянам право навчати своїх дітей релігії приватним способом «в своїй квартирі в межах даної сім'ї» [17].)

Визволення дітей з-під «реакційних впливів» їхніх батьків не втрачало свого поважного значення для пролетарської держави з часів жовтневого перевороту 1917 р. Удаючись до радикального засобу — «громадського виховання дітей» більшовицьке керівництво країни не обмежувалось «вигнанням релігійної пропаганди зі школи» [18]. Воно прагнуло, «щоб школа сама перейшла в наступ проти релігійної пропаганди в родині, і заздалегідь робила б нечутливою свідомість дітей до всіх тих релігійних казок, котрим ще й досі вірять та ще й досі видають їх за бувальщину дуже дорослі люди» [19]. Тому владні структури спрямовувати свої зусилля на організацію атирелігійної діяльності усєї розгалуженої мережі освітніх закладів (дошкільних, загальноосвітніх, середніх, спеціальних, вищих), як того вимагав § 31 Кодексу законів про народну освіту. «З метою звільнення трудящих мас від релігійних забобонів, — говорилося тут, — усі навчально-виховні, наукові і політико-освітні заклади розвивають широку і планомірну науково-освітню і антирелігійну пропаганду» [20].

При цьому не бралось до уваги те, що «саме вчителство <...> в значній своїй частині <...> ніяк не могло примиритися з рішучими заходами Радянської влади в справі поновлення шкіл і вигнання з них релігії» [21]. Виховані на «старих» традиціях і в «старому» дусі вчителі, за спостереженням ідеологів більшовицької влади, щиро заявляли, а частіше думали про себе, що релігійна свідомість і релігійна віра завжди властиві людству, і що широкі народні маси

не можуть відмовитися від релігії. Адже це означає відмову від моралі, тісно пов'язаного з релігійним, морального виховання тощо [22].

Відхилялися пропозиції цілого ряду культурно-освітніх працівників («культурних робітників»), які висловлювалися за побудову культурно-освітньої роботи на безрелігійній основі: «школа й державна політосвітня робота мусить бути арелігійна» [23].

Невірною, шкідливою, «антипролетарською лінією» називав таку позицію М. Скрипник 6 грудня 1928 р. у постанові Наркомату освіти УСРР «Про завдання антирелігійної роботи». Проаналізувавши цілу «низку інформацій» у пресі та в безпосередніх звітах органів Наркомату освіти УСРР про «боротьбу різних релігійних інституцій та напрямів з науковим світоглядом, радянською культурно-освітньою роботою», він захищав тут офіційний погляд на проблему: «Ніякої байдужості, «безсторонності», в боротьбі між релігійними забобонами й науковим соціалістичним світоглядом» [24]. «Наша Радянська школа і весь державний апарат радянської освіти є і мусить бути органом державної пропаганди комунізму, державним органом боротьби з релігійними забобонами. — зазначав М. Скрипник наприкінці вказаної постанови. — Наша школа і вся наша освітня робота мусить бути не арелігійною, а антирелігійною» [25].

Наприкінці 1920-х рр. питання «мобілізації установ соціального виховання і особливо вчительства на рішучу боротьбу з ідеями клерикалізму та конфесіоналізму», за розпорядженням управління соціального виховання Наркомату освіти УСРР, мало висвітлюватися всіма окружними інспектурами народної освіти «як з принципового погляду, так і з методичного»: «чому саме треба вчителю кинути його арелігійність та як треба організувати антирелігійне виховання в установах соціального виховання, використовуючи місцеві умови, місцевий матеріал (церковні угруповання, юнацький актив у боротьбі з церковниками і т. ін.)» [26]. Згідно циркуляру Наркомату освіти УСРР «Про заходи у справі активізації антирелігійної боротьби» від 17 серпня 1928 р. методичні комісії всіх окружних інспектур народної освіти, вузів, професійних та трудових шкіл УСРР (циклові та предметні) повинні були «пильно стежити і дбати за матеріалістичну витриманість викладу всіх дисциплін» [27]. Проблеми ведення антирелігійної пропаганди при цьому заслуговували на їхню особливу увагу. Правлінням вузів та адміністрації професійних і трудових шкіл належало, обміркувавши їх, розробити «планові заходи, виходячи з конкретних умов вузу чи школи щодо активізації антиідеалістичної та антирелігійної пропаганди» [28].

Цілим потоком поширювалася серед дітей і підлітків антирелігійна література. Про розмір книжкової продукції України в галузі антирелігійної пропаганди може свідчити покажчик «Антирелігійна література», який на 175 сторінках уміщує перелік видань, що вийшли у світ лише за чотири роки (1925–1928) [29]. З огляду на «необхідність поглибити антирелігійну пропаганду серед студентів та учнів» Наркомат освіти УСРР 26 квітня 1928 р. «рекомендував» усім вузам та окружним інспектурам народної освіти придбати бібліотечку Наукового товариства «Атеїст», розташованого у Москві [30]. Журнал «Безвірник», «призначений керувати роботою низових осередків спілки «Без-

вірник» (з жовтня 1928 р. з окремим додатком «На допомогу антирелігійникові») за його розпорядженням від 22 вересня цього ж року повинен був направлятися до «кожної бібліотеки, кожного клубу, кожного Селянського Будинку, кожної хати-читальні» [31].

Намічений Наркоматом освіти УСРР загальний для всіх освітніх закладів, по суті, новий курс — на антирелігійне виховання молоді, який передбачав не лише відмову від викладання релігії в школі, як це було раніше, але й організацію цілеспрямованої боротьби з релігійною ідеологією, робив, за висловлюванням С. Сірополка, «свою згубну справу в дитячій душі». «У кожному разі треба дивуватися тому, що при всіх зусиллях більшовицької влади знищити в дитячих душах віру в Бога, більше ніж третина дітей одверто висловилося, що вірить в Бога» [32], — писав відомий український освітній діяч, аналізуючи матеріали вивчення релігійних уявлень та стану релігійності серед дітей.

Отже, реорганізація системи народної освіти у радянській Україні пореволюційного десятиліття здійснювалася в руслі декрету «Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви». Закріплений в ньому, сам по собі не «злий» ідеал державного устрою, при якому школа стає закладом державним, а релігія — виключно справою самих віруючих [33], дозволяв прибічникам революційної ідеї відокремлення церкви від школи накладати обмеження щодо практикування релігії в школі, здійснення обрядів. Відсутнім при цьому було критичне розрізнення позитивного й негативного в загальній, громадянській, у тому числі й релігійній, культурі українського суспільства.

Систему народної освіти в Україні, за словами Я. П. Ряппо, «ще не викристалізовану в усіх її деталях», таку, яка «перебувала в процесі творення» 1922 р. ВУЦВК «встановив у формі Кодексу законів про народну освіту» [34]. Цей документ, що мав в ідеалі закріплювати й утверджувати і положення, що стосувалися такої основи взаємодії права і релігії як знання канонічного характеру, християнські моральні цінності, забезпечував запровадження виключно світської наукової освіти з цілковитим ігноруванням будь-якого релігійного впливу на виховання дітей і підлітків.

Втрачаючи безпосередній вплив на виховання підростаючого покоління духовенство відточувало свою єдину зброю — слово, звернене до віруючих. «Без виховання церковного нам не відновити ні народного господарства, ні державності, — заявляв навесні 1918 р. С. Булгаков, відбиваючи настрої громадянських і церковних кіл. — Але мої побажання йдуть далі: я мрію про духовне завоювання руської школи, її внутрішню, так би мовити «клерикалізацію», щоб була нарешті засипана ця безодня між церквою і світською освітою» [33].

Відгукнулися на ці слова лише в сьогоденній Україні. На етапі зміцнення державності тут мало ким заперечується потужний потенціал християнства для демократичних перетворень, освітньої і виховної праці, здійснюваних в заданих чинним законодавством рамках.

Література

1. Див.: Кальшиш Ю. Духовні школи в Україні: Загальний огляд // *Людина і світ*. — 2002. — № 4. — С. 32–37; Лазор В. Конституційні основи морально-релігійної освіти в Україні // *Право України*. — 2001. — № 10. — С. 89–91 та ін.
2. Кодекс законів про народну освіту УСРС // *Енциклопедія Українознавства: Словникова частина: У 9 т. / Наук. т-во ім. Шевченка; Ред. В. Кубійович*. — Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1955. — Репринт. відтворення вид. 1955–1984 рр. — Перевид. в Україні. — К.: Глобус, 1993. — Т. 3. — С. 1064.
3. Кодекс законів о народном просвещении: Утвержд. ВУЦИК 22 ноября 1922 г. // *Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины (далі СУ УСРС)*. — Х., 1922. — № 49. — Отд. 1. — С. 851–852.
4. Там само. — С. 851.
5. Там само. — С. 852.
6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. — Ф. 166. — Оп. 1. — Спр. 778. — Арк. 146–146.
7. Кодекс законів о народном просвещении: Утвержд. ВУЦИК 22 ноября 1922 г. // *СУ УСРС*. — Х., 1922. — № 49. — Отд. 1. — С. 852.
8. Уголовный кодекс советских республик: Текст и практический комментарий: Составлено по новым редакциям УК с изменениями до 20 февраля 1928 г. / Под ред. С. Капарского. — Х.: Госиздат, 1928. — С. 286.
9. Бюлетень Народного комісаріату освіти. — 1924. — № 3-4. — С. 24.
10. Сухоплюев І. Відокремлення церкви від держави: 36. законоположень СРСР і УСРС, інструкцій, об'яв і поясень Наркомвнудсправ УСРС / Предм. В. А. Балицького. — Х.: Юрид. вид-во УСРС, 1929. — С. 49.
11. Зильберштейн П. Нарушение правил об отделении церкви от государства // *Уголовный кодекс УСРС и РСФСР: Сравнительный текст и комментарий / Под ред. М. Е. Шаргея, С. А. Пригова и Ю. П. Мазуренко*. — Х.: Юрид. изд-во Паркомюста УСРС. — 1928. — С. 142–143.
12. СУ УСРС. — Х., 1919. — № 17. — Ст. 358. — С. 484.
13. Там само. — № 19. — Ст. 422. — С. 534.
14. Там само. — 1921. — № 4. — Ст. 121. — С. 41.
15. Вестник Советской юстиции. — 1922. — № 5–7. — С. 107–108.
16. Кодекс законів о народном просвещении: Утвержд. ВУЦИК 22 ноября 1922 г. // *СУ УСРС*. — Х., 1922. — № 49. — Отд. 1. — С. 852.
17. Отделение церкви от государства: Сб. декретов, инструкций, циркуляров УСРС и СССР с разъяснениями отдела культов при НКВД УСРС / Под ред. П. А. Черлопчакевича. — Х.: Юрид. изд-во Паркомюста УСРС, 1925. — С. 65.
18. Бухарін М., Преображенський С. Азбука комунізму: Популярний виклад програми Російської Комуністичної партії більшовиків / Пер. Е. Касяпенко. — К.: Всесукр. держ. вид-во, 1920. — С. 247.
19. Там само. — С. 251.
20. Кодекс законів о народном просвещении: Утвержд. ВУЦИК 22 ноября 1922 г. // *СУ УСРС*. — Х., 1922. — № 49. — Отд. 1. — С. 852.
21. Щербиков В. Чому Жовтнева революція відокремила школу від церкви // *Безвірник*. — 1927. — № 10. — С. 20–24.
22. Там само.
23. Бюлетень Народного Комісаріату освіти. — 1928. — № 48. — С. 3.
24. Там само. — С. 4.
25. Там само.
26. Бюлетень Народного Комісаріату освіти. — 1928. — № 16. — С. 13.
27. Там само. — № 34. — С. 15.
28. Там само. — С. 18.
29. Див.: Антирелігійна література: Показчик для сільських та робітничих бібліотек, антирелігійних гуртків, осередків безвірників та для самоосвіти. — К.: Держ. вид-во України, 1929. — 175 с.
30. Бюлетень Народного Комісаріату освіти. — 1928. — № 18. — Ст. 265. — С. 16.
31. Там само. — 1928. — № 39. — С. 17–18.

32. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Український Вільний університет, Мюнхен. — К: Паук. думка, 2001. — С. 691.
33. Драпици С. Конституция СССР и РСФСР в ответах на вопросы. — Л.: Раб. изд-во «Прибой», 1924. — С. 40.
34. Збірник чинного законодавства УСРР про народну освіту / Склад М. А. Глейзер. За ред. із передм. Я. П. Ряпо. — 2-е вид. із змін. і доп. — Х.: Юрид. вид-во ЦКЮ УСРР, 1927. — С. IX.
35. Булгаков С. П. На пиру богов pro и contra *современные диалоги* // Булгаков С. П. Труды по социологии и теологии. — М.: Наука, 1999. — Т. 2: Статьи и работы разных лет. 1902–1942. — С. 338.

УДК 340.15(477)

М. Крумаленко,
асистент кафедри історії держави і права ОНЮА

ЗАЛЕЖНІСТЬ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА НАСЕЛЕННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО У XIV–XVI СТ. ВІД РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. У середні віки правове становище населення багатьох країн світу залежало від релігійної політики держави. Не було винятком і Велике князівство Литовське, до складу якого на той час входили і українські землі. Але на відміну від інших країн Європи Велике князівство Литовське відрізняла віротерпимість і доброзичливе відношення до різних народностей. Проте, наявність у державі представників різних віросповідань вимагала від неї внесення певних коректив у їхнє правове становище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях, які стосуються історії держави і права Великого князівства Литовського питання залежності правового становища населення від релігійної політики держави майже не розглядалося. У тій чи іншій мірі цієї проблеми торкалися у своїх роботах М. К. Любавський [1], І. І. Лаппо [2], С. А. Лазутка [3]. Безпосередньо релігійній політиці Великого князівства Литовського присвятили наукові праці А. П. Грицкевич [4], А. Л. Хорошкевич [5], С. В. Палуцька [6], П. П. Музиченко [7], Н. М. Яковенко [8]. Майже повна відсутність наукових робіт, які б розглядали правове становище населення на українських землях у XVI ст. у залежності від його віросповідання зумовила вибір автором теми дослідження.

Метою цієї статті є дослідження особливостей правового становища населення в українських землях Великого князівства Литовського у XVI ст. в залежності від його релігійної приналежності.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи внутрішнє і зовнішнє становище Великого князівства Литовського у першій половині XVI ст. М. К. Любавський відзначав: «Час був не таким, щоб загострювати внутрішні релігійно-національні відносини» [9].

Надання рівних прав шляхті Великого князівства Литовського за Статутом 1566 р. було результатом затяжної політичної боротьби, яка розпочалася